

impetrare a Deo occultam directionem scriptum per specialem providentiam, quæ, licet miraculosa dici non possit, pertineat tamen ad specialem gratiam, et beneficentiam Dei, illaque tanta fiducia postuletur, ut secum homo statuat id, quod sors tulerit, amplecti, tanquam ex divina voluntate et ordinatione, et non tantum ex permissione profectum. Quomodo videntur intellexisse orationem Apostolorum in electione Matthiæ, qui non putant signum aliquod coeleste et visibile fuisse in ea ostensum. Estque hic modus facilius, et non requirit extraordinarium instinctum Spiritus Sancti, ut absque temeritate fiat, sed satis est prudens ratio ex conjectura humana, sumpta ex necessitate et honestate causæ, et dubitatione occurrente, quia non invenitur melior modus ad faciendam determinationem; et ex modo, quo fit, præmissa oratione et recta intentione, et in tali materia, in qua ex successu sortium non sit periculum injustitiæ aut alterius mali; tunc enim sine temeritate aut tentatione Dei credi potest, Deum sua providentia affuturum. Et si quis recte consideret, tunc magis videntur illæ sortes divisoriæ, quam consultatoriæ, quia non tam intenditur cognitio per sortem, quam determinatio ad aliquid faciendum; solumque concipitur probabilis spes, Deum illo modo tacite approbaturum determinationem, quæ spes nec superstitiosa nec vana est, sed probabilis, ut declaravi. Sed dices: quid necesse est tunc sortibus uti, cum oratio sufficiat ad impetrandam a Deo necessariam cognitionem, et illi sit promissa exauditio, non sortibus. Respondeo, per has sortes non excludi orationem; sed, cum homo timeat postulare apertam revelationem, et non suppetat (ut supponitur) aliud medium humanum ad tollendam ambiguitatem et ancipitem dubitationem, utitur eo modo quo potest, invocato divino auxilio quod illud dirigat. Semperque supponendum est in neutra parte earum, quæ in sortibus mittuntur, etiamsi fiat seu eligatur, esse aliquid contra justitiam, vel rectam rationem. Quando ergo hæc omnia concurrunt, non est in tali genere consultationis aliqua malitia.

27. *Sortes divinatoriæ dupliciter participant malitiam superstitionis.* — Superest tandem, ut alteram partem de divinatoriis sortibus explicemus, et concludamus: sequitur enim veluti a sufficienti partium enumeratione. Nam, eo ipso quod sortes mittuntur ad occultam veritatem cognoscendam, et non nituntur in Deo ejusque providentia, superstitiosæ sunt, ac sub-

inde illicitæ et contra religionem. Duobus autem modis supra positiss possunt hanc malitiam participare. Primo, per expressam societatem cum dæmone, vel ab illo aperte petendo ut sortes dirigat, et fidem illi adhibendo, vel pactum aliquod cum illo contrahendo, et signum sortium ab illo accipiendo, et illo tanquam regula actionum utendo. Et quando hoc modo delinquitur, clara est malitia superstitionis, et ejusdem rationis cum aliis divinationibus diabolicis cum pacto expresso, solumque in signo materiali differt. Alio modo potest hic etiam peccari ex pacto tacito, quod intervenire censeatur, quoties manifestatio veritatis non a Deo expectatur. Nam tunc procedit generalis ratio supra facta de signis vanis et inutilibus: nam hoc etiam medium sortium de se vanum signum est, quia nec ex natura sua, nec ex aliqua legitima impositione habet talem significationem. Non natura sua, quia non est causa nec effectus illius rei, cujus cognitio inquiritur, neque cum illa habet connexionem naturalem in aliqua causa, ut per se notum est. Non etiam ex impositione legitima, quia nec a Deo data est, nec ab hominibus cum fundamento dari potuit; ergo necesse est ut vel a dæmone manaverit, vel ab illo tacite expectetur; vel certe, ut ipse se ingerat ad decipiendum hominem, qui in eo ipso peccat, quod tali periculo moraliter se exponit, ut de aliis dictum est.

28. *De hac divinatione sunt jura intelligenda.* — Et ob hanc causam prohibita est ecclesiastico jure talis divinatio; sic enim intelligenda sunt jura, quæ de tali divinatione loquuntur. Ut sunt c. *Non liceat*, 26, q. 5, ubi sortilegi cum divinatoribus et maleficis æque damnantur, ex canone 72 Martini, Brachar. Episcopi. Idem ex Concilio Toletano IV, c. 28, in cap. *Si quis Episcopus*, ibidem; et c. *Per venit*, ex Gregorio, lib. 9, epist. 47, et in cap. *Contra idolorum*, ex eodem Gregorio, lib. 7, epist. 66. Similiter Leo Papa, ad Episcopos Brit., c. 4, sortes tanquam divinationes et maleficia dicit esse damnandas. Præterea, in cap. *Si quis Clericus*, ex Concilio Aurel., c. 32, et latius in c. *Aliquantis*, ex Conc. Agath., c. 42, damnantur *qui sub nomine fictæ religionis, per eas quas Sanctorum sortes vocant, divinationis scientiam profitentur, aut quarumcumque Scripturarum inspectione futurorum scientiam promittunt.* In quo videtur alludi ad eos, qui de paginis evangelicis sortes legunt; de quibus Augustinus, epist. 119, c. 20. Quos solum damnat, quia ad vitæ hujus vanitatem divina oracula volunt convertere: et significat

minus peccare, quam qui ad dæmonia consulenda concurrunt. Sed nihilominus, si illo genere sortium utuntur, ut puris signis ac sortibus, sine speciali recursum ad Deum, vel ex motione ejus saltem probabiliter credita ex aliquibus conjecturis, superstitione clara est, licet sit minus peccatum quam expressa consultatio dæmonis, non immunis a tacita consultatione. Et ideo in cap. *Episcopi*, eadem causa et quæst., ex quodam Concilio Anqui., ars sortilega tanquam a dæmone inventa damnatur.

29. *Harum sortium quædam ordinantur solum ad cognitionem, aliæ ad operationem.* — Ut vero malitia hujus peccati declaretur, adverto has sortes divinatorias interdum esse quasi speculativas (ut sic dicam), id est, ordinatas ad cognoscenda futura seu occulta, solum propter cognitionem, in illa sistendo, ut cum per sortes inquiritur quis obtinebit cathedram, aut victoriam, et similia, non ad aliquid operandum, sed solum ad voluptatem, et satietatem curiosi appetitus et affectus; aliquando vero esse practicas, quia ordinantur ad aliquid agendum ex tali cognitione, ut quando per sortem inquiritur quis fuerit malefactor occultus, ad puniendum illum, vel quid simile. Quando fiunt priori modo, sunt pure consultatoriæ dæmonis, et ideo tantum habent malitiam superstitionis, sicut intentio futurorum per astra, vel auguria, etc., de qua nihil superest addendum. Quando vero fiunt posteriori modo, non sunt sortes pure consultatoriæ dæmonis, sed ordinariè participant aliquid de divisoriiis, nam ad illas pertinet distributio honoris, vel poena per sortes. Et ideo præter malitiam superstitionis intervenire solet malitia injustitiæ, infamando verbi gratia, proximum vel innocentem, si sors in ipsum cadat, ut potest, et sæpe accidit, vel nocentem occultum publicando, quod etiam est injustum. Item eodem modo peccatur exponendo innocentem periculo poenæ quam non meretur, si sors super illum cadat. Et licet cadat in eum qui revera fecit delictum, gravissima injustitia est illum punire, non probatum nocentem. Nam per sortes revera non probatur nocens, nisi testimonium dæmonis recipiatur, quia sortes per se nullam probabilitatem faciunt, cum sint mere casuales; et in utrumque, nocentem scilicet et innocentem, possit æque cadere sors; deferre autem fidem dæmoni, non solum sacrilegium est, sed etiam in eo casu est injustum, quia mendax est, et magis appetit malum inferre

innocentibus quam malefactoribus. Et ita ad hoc genus sortium pertinet duellum ad veritatem occultam manifestandam; nam præter malitiam sortium, continet injustitiam respectu proximi, et peccatum contra charitatem respectu sui. De quo late Cajetanus, d. art. 8, et Martin. Del Rio, l. 4, c. 4, q. 3 et sequentibus, ubi de superstitiosis purgationibus etiam disserit, de quibus supra diximus, quia pertinere etiam possunt ad tentationem Dei. Denique eadem ratio est de omnibus sortibus, quæ ad aliquid agendum ordinantur, in quo inest periculum gravis nocenti vel sui, vel proximi, in fama, honore, fortunis aut vita.

30. *Inepta aliquorum excusatio.* — Nec vero qui his utuntur, excusari possunt, dicendo se expectare a Deo dirigendas esse sortes, quia ipse est, qui temperat illas, Prov. 16; falsa enim est et vana excusatio; quia Deus non semper temperat dirigendo, sed sæpius permittendo, nec talem directionem promisit, nec ordinarii eventus aliud ostendunt. Dixerunt vero quidam, in anima humana esse sufficientem potestatem ad sortes dirigendas, observata cæli constellatione, quod referri solet ex Agrippa, l. 2 Philos., c. 54. Sed illa philosophia non solum vana, sed diabolica et superstitiosa est, quia et involvit superstitionem judiciariæ astrologiæ, et addit novam sortilegiorum. Unde etiam non potest anima humana talem potestatem sibi arrogare, nisi ex dæmonis suggestione ac deceptione. Est ergo eadem ratio de hoc divinationis genere, quæ de auguriis, et similibus.

CAPUT XIII.

QUANDO DIVINATIO PER SOMNIA SUPERSTITIOSA SIT.

1. *Quid sit somnium.* — Tripliciter aliquid potest intelligi per somnium significari. — Principio, supponendum est somnium appellari imaginariam visionem, seu apprehensionem, quæ in sensu interiori fit tempore somni, quando exteriores sensus sopiti sunt, ut videre licet apud Aristotelem, lib. de Somniis. Soletque variis nominibus appellari; dicitur enim somnium, et insomnium, visum, phantasma, et interdum etiam oraculum, quas voces accurate distinguit auctor libri de Spir. et anima, c. 25, inter opera Augustini, tom. 3. Tamen revera idem sunt, præter nomen oraculum, quod ad divina insomnia magis applicatur, imo de se omnem divinam prophetiam,

etiam extra somnum factam, solet significare. Hic ergo juxta subjectam materiam, priores quatuor voces pro eadem accipimus. Non pertinet autem ad præsens institutum philosophicam materiam de somniis tractare, sed solum quæ necessaria fuerint ad explicandum, quale peccatum misceri possit in adhibenda fide in somniis. Agimus ergo de somniis, quatenus nobis significare possunt aliquid esse futurum, vel factum esse, vel fieri in distanti vel occulto loco, vel quolibet alio occulto modo. Tripliciter autem intelligi potest per somnium aliquid hujusmodi significari, scilicet, vel tanquam per causam, vel tanquam per effectum, vel tanquam per signum, et quasi per locutionem quamdam.

2. *Modus primus colligendi ex somnio tanquam ex causa impugnatur.* — Primus modus significandi aut colligendi ex somnio tanquam ex causa, vix potest habere locum, aut esse alicujus momenti, nec esse in usu, nisi adjunctis aliis superstitionibus vel conjecturis. Quia somnium, vel quod in eo cogitur aut apprehenditur, præter speciem et memoriam sui, quam relinquit, non potest in homine habere aliquem effectum, qui ex illo postea sit ex necessitate eventurus, sed ad summum, mediante apprehensione illius, seu recordatione, quæ in vigilia fit, potest esse occasio vel ratio operandi aliquid, quod ab homine non necessario, sed libere fit, si rationis usum habet, ut constat. Et hoc satis indicavit D. Thomas, dicta q. 98, art. 6, dicens, *somnia quandoque esse futurorum, cum mens alicujus, sollicita ex his quæ videt in somniis, inducitur ad aliquid faciendum vel vitandum.* Constat ergo talem effectum non posse cognosci in somnio tanquam in causa, nec ab illo qui passus est somnium, nec ab alio, qui de illo notitiam habuit. Quia talis causa nec est efficax ad talem effectum, nec determinat hominem, seu voluntatem ejus ad illum. Imo ille idem effectus non sequitur, nisi mediante aliqua alia credulitate de re significata per somnium, quæ credulitas voluntaria est, et non necessaria; et, adhuc illa posita, dispositio de aliquo alio faciendo vel vitando libera est, et raro evenit. Ergo ex somniis tanquam ex causa non solum accipi non potest certa cognitio futuri effectus, verum etiam nec probabilis conjectura.

3. Nec potest aliquis in hoc peccare aut errare, saltem quoad iudicium certum ferendum de futuro eventu, nisi vel reducendo illum ad aliquam constellationem cœlestem, vel ad aliquam occultam significationem; et sic jam

non est cognitio in somnio tanquam in causa, sed tanquam in effectum, vel tanquam in signo, et involvit vel errorem astrologiæ judiciariæ, vel dæmoniæ superstitionis, ut ex dictis constabit. At vero si solum fieret conjectura, non esset tantus error; tamen si ex solo somnio fieret, satis vana et ridicula esset conjectatio, ut ex dictis patet; si tamen ultra somnium considerentur dispositio et complexio personæ, et fortis ejus apprehensio, et facilitas in credendo, vel timendo, aut deliberando, posset fieri probabiliter et sine peccato talis conjectura, præsertim si fieret ad præveniendum ne talis effectus homini nocivus sequeretur. Neque de hac prima consideratione somniorum aliquid amplius aut D. Thomas aut Doctores docuerunt, nec videtur necessarium.

4. *Secunda consideratio somni, prout effectus est et significat causam.* — Secundo, potest insomnium considerari ut effectus, qui solet esse signum suæ causæ, quæ significatio naturalis est, et de se bona. Sciendum autem est varias esse somniorum causas. Nam Gregorius, lib. 4 Dial., cap. 48, lib. 8 Moral., cap. 13, alias 18, sex enumerat, eumque imitatur Isidorus, lib. 3 Sent., cap. 6. Illæ autem causæ sunt ventris repletio vel inantitas, cogitatio præcedens, dæmonis illusio sola, vel illusio cum cogitatione permixta, seu ex illa occasionem sumens, divina revelatio sola, vel cum cogitatione mixta. At Gregorius Nyssenus, lib. de Homini opific., capit. 13, primas tantum duas causas somniorum ponit, quas late et optime declarat, de dæmone vero nihil dicit. Divinas autem visiones, quæ inter dormiendum fiunt, non tam vult vocari somnia, quam visa divina in somno. D. Thomas autem, dicto art. 6, aliter has causas enumerat, sed fere in idem redit, licet aliquas addere videatur. Primum enim has causas distinguit in internas et externas; et internas dicit esse duas, scilicet, animalem et corporalem, quæ coincidunt cum duabus primis a Gregorio positis; nam animalis dicitur esse cogitatio præcedens; corporalis, dispositio aliqua, vel temperamentum corporis, quod significavit Gregorius nomine impletionis et inanitionis, quia frequentius ex actuali dispositione, qua corpus afficitur per cibum et potum, et ex actione illorum, et ex vaporibus qui ad caput inde ascendunt, solent somnia ex parte corporis excitari. Sub causis extrinsecis videtur D. Thomas quatuor causas numerare, duas spirituales, scilicet, Deum et dæmonem, quas sub no-

mine revelationis et illusionis Gregorius posuit; et duas corporales, scilicet, elementa, ea præsertim quæ nos circumstant, et cœlum, quas D. Gregorius omisit, quia fortasse hæ causæ non nisi media corporis humani alteratione, et immutando temperamentum vel dispositionem ejus, causæ sunt somniorum, et ita sub prima causa repletionis, et inanitionis corporis videtur Gregorius has omnes causas comprehendisse, easque optime discernit, et variis exemplis declarat. D. Thomas vero e converso causas illas mixtas, quas Gregorius posuit, omisit, quia sub simplicibus virtute continentur, et multis aliis modis possunt causæ illæ misceri ad somnia generanda, et ita plura alia membra numerari possent, quod nunc necessarium non est.

5. *Varia somniorum nomina ab eorum causis desumpta.* — Solum est ad usum vocum ulterius observandum, somnia illa, quæ proveniunt ex intrinseca causa corporis, vel etiam ab extrinseca corporali, solere naturalia vocari, quia omnes illæ causæ naturales sunt, et naturaliter operantur; illa vero quæ sunt ex præcedenti cogitatione, vocari animalia, vel moralia, quia in moribus et cognitionis actibus habent fundamentum; alia vero dicuntur divina, seu oracula, quæ a Deo immittuntur; alia vero, quæ sunt a dæmone, dæmoniaca dicuntur. Cum autem hæ denominationes a causis sumantur, sicut idem somnium potest a pluribus causis provenire, ita potest simul esse et naturale et animale, etc. Denique animadvertendum est, somnium ut est effectus quidam, comparari posse, vel ad suam causam præcise, quatenus illam indicat, vel ad alium effectum futurum ab eadem causa ipsiusmet insomni; nulla enim alia habitudo utilis ad cognitionem ex tali effectu intervenire hic potest. Nam, ut supra dixi, ex effectu tantum cognosci potest vel causa ejus, vel alius effectus futurus ab eadem causa, quando in illa habet sufficientem connexionem cum priori effectu.

6. *Non est malum per somnia investigare eorum causas.* — Primo igitur certum est, per se non esse malum ex somniis investigare causam vel causas eorum; imo potest esse bonum et utile, et interdum necessarium. Ita docent D. Thomas, Cajetanus, et omnes de hac materia scribentes in 2. 2, et Anton., 2 p., tit. 12, c. 1. Estque manifestum. Primo, quia ex effectu et conditionibus ejus per se malum non est causam investigare, nisi ex intentione operantis, vel aliunde malitia ad-

jungatur, quod est per accidens. Secundo, quia somnia ipsa varia sunt, quam varietatem sine dubio a suis causis accipiunt; ergo ad reddendam rationem illius varietatis, necessarium est causam unicuique somnio proportionatam inquirere, quod est per effectum quærere causam; quærere autem hujusmodi rationem, bonum est per se loquendo, et interdum necessarium, vel utile ad vitam humanam, ut videbimus; ergo. Tertio, hoc ostendit usus medicorum: illi enim ex qualitatibus somniorum conjectare solent de humoribus corporis, de prædominio vel abundantia alicujus, et de qualitate temperamenti, ut constat ex Aristotele, lib. de Divin. per somnia; Hippocr., libro 6 Epidem., et l. de Insomniis, et Galen., lib. de Præsigno ex insomniis, lib. 3 de Locis male affectis, capit. 4. Idem ostendit usus Patrum et Theologorum; nam quia insomnium potest esse a Deo, vel a dæmone, docent ex conditionibus somni investigare et conjectare, a qua ex illis causis fuerit profectum, vel an a neutra eorum, sed fortasse ex aliqua præterita cogitatione, vel, si non ab illa, an a causa naturali, et quænam illa sit. Itaque tota hæc conjectatio de se licita est.

7. *Ex somniis difficile est cognoscere eorum causam.* — Dico vero secundo, hanc conjectationem ex somniis adeo esse tenuem et difficilem, ut vix possit probabilis cognitio causæ propriæ ex tali effectu comparari, nisi adjunctis multis aliis circumstantiis, vel naturalibus, vel moralibus, vel supernaturalibus. Hanc veritatem affirmant et probant optime Gregorius et Isidorus supra: *Sed nimirum* (inquit Gregorius), *cum somnia tot rerum qualitatibus alternent, tanto eis credi difficilius debet, quanto, et ex quo impulsu veniant, facilius non elucet.* Isidorus vero ait: *Facile credi somniis non opus est, quia diversis imaginationum qualitatibus oriuntur, et unde veniant raro consideratur.* Ratio itaque assertionis est, quia causæ somniorum variæ sunt, ut vidimus, et nullum est somnium quod ab una causa profiscatur, quod illam necessario requirat, nam (ut Cajetanus bene notavit) saltem dæmon potest se ingerere, et applicando activa passivis, facere ut excitentur somnia, quæ ab humoribus vel aliunde possunt provenire. Et licet Deus possit in somnio in intellectum immittere aliquam cogitationem immediate, quod non potest facere dæmon, tamen si illa cogitatio sit per modum somni, id est, cum conversione ad phantasmata, nunquam ex solo somnio co-

gnosci poterit sufficienter, Deum fuisse causam ejus, quia similia phantasmata possent virtute dæmonis applicari et excitari. Solum ergo somnium nunquam est sufficiens signum suæ causæ determinatæ.

8. *Ostenditur prædicta difficultas discurrendo per causas.* — Denique hoc clarius constabit, discurrendo breviter per singulas causas supra enumeratas. Et quidem prima causa, quæ est dispositio corporis, et temperamentum, ac humores redundantes, etc., negari non potest, quin saltem in suo genere multum conferat, ut medici et philosophi docent, et experientia indicat. Et ratio est, quia motus phantasie inter dormiendum, aliquam mutationem objectivam præsupponunt, quæ ab humoribus mediis spiritibus animalibus fit, et ideo verisimile est esse proportionatam dispositioni corporis et humorum. Sic ergo e converso potest talis causa ex qualitate somni conjectari, ut medici faciunt: *Quia secundum mortuorum discrimina* (ait Nyssenus supra), *somniorum etiam species diversas agris accidere affirmant. Alias nimirum his, qui stomachi vitio laborant; alias, quibus cerebri membranae sunt læsæ, alias febri correptis; alias iis in quibus nimius humor fit bilis: alias, quibus pituita fit molesta, etc.* Et ita læta somnia indicant abundantiam sanguinis; tristitia, melancholiæ; onerosa et timida, pituitæ; bellicosa, bilis. Sic enim, ait Nyssenus, *qui sitiunt, ad fontes se esse somniant; qui esuriunt, in conviviis; adolescens, per ætatem lascivians, consentanea libidini suæ imaginatur.* Constat igitur has causas naturales, esse accommodatas his effectibus, et per illos non improbabiler significari. Tamen incertum semper est indicium, quia similia somnia possunt provenire ex aliqua præcedenti cogitatione vel affectione, etiamsi corpus illis humoribus non abundet, ut qui flores, rosas, musicam, etc., in vigilia desiderat, facile de his somniat, etiamsi non multo sanguine abundet. Item licet aliquis atra bili non abundet, somniat tristitia, si per occasionem tristis in vigilia fuit. Ultra hoc, dæmon potest similia somnia procurare absque similibus materialibus causis intrinsicis, aliunde applicando vapores, et alia corpora, quæ similia phantasmata faciant vel moveant. Ac denique ex actione corporis ambientis vel influentia cœli potest somnium variari, stante eadem intrinseca corporis dispositione, nimirum si actio ambientis vel cœli diversa sit. Oportet ergo ad conjectandam dispositionem corporis ex qualitate somni, nos-

se et considerare affectus somniantis, et consuetudinem, et præcedentes cogitationes, et cœlestem constellationem, ac denique, quoad fieri possit, ex aliis conjecturis observare, an dæmonis industria vel etiam Dei specialis actio intervenerit, de quibus conjecturis paulo post dicemus. Cum autem hæc omnia sint valde interna, vel alias occulta, et sæpe ignota, non potest ex omnium collatione certa cognitio haberi. Erit autem conjectura probabilis, si omnia rite spectentur et conferantur: ex solo autem somnio tenuissima erit conjectura, ut ex ratione facta patet.

9. *Expenditur secunda causa somniorum.* — Refert Lorin. *Eccles. 2.* — Secunda causa erat præcedens cogitatio, sub qua etiam affectio et frequens consuetudo comprehenditur. Et de hac etiam non est dubium, quin possit esse sufficiens causa, juxta illud Ecclesiast. 2: *Multas curas sequuntur somnia.* Et ratio est, quia cogitatio præcedens relinquit phantasmata, quæ facile in somno commoventur, maxime si proxime præcessit cogitatio, et si fuit valde intenta vel sæpius repetita. Unde recte dixit Claud.:

Omnia quæ sensu voluntur vota diurno,
Tempore nocturno reddit amica quies;

et Nyssenus supra, in fine: *Quibus* (inquit) *quis assuevit diurno studio, eorum, in somniis etiam, simulacra fingit.* Et ad hanc causam videtur reducendum illud somniorum genus, quod (ut ait Nyssenus supra) *unicuique promorum varietate formatur, nam aliæ sunt hominis fortis, aliæ timidi imaginationes nocturnæ; aliæ temperantis, alia intemperantis somnia; alia homini avaritia inexplebili, alia liberali per somnum objiciuntur.* Hæc enim omnia, media cogitatione, provenire videntur; nam quia homo vigilans cogitationes habet suis affectibus accommodatas, ideo similia etiam patitur somnia. Si quis autem attente consideret, vix ex hujusmodi somniis cognoscet se habuisse in vigilia tales cogitationes; nam sæpe illa somniat quæ non cogitavit unquam, vel non tam vicino tempore, ut verisimile sit inde fuisse excitata in somno phantasmata. Potius ergo solet in tali conjectura supponi aliunde cognitio causæ, et tunc per comparationem utriusque fit probabilis conjectura, quod tale somnium ex tali causa processerit. Ut verbi gratia, somniat quis se occidere inimicum, et simul recordatur se de inimico vel vindicta in die cogitasse: tunc sane probabiliter colligit ex tali cogitatione

manasse somnium. Et idem est de aliis similibus affectionibus.

10. *Expenditur quinta causa, quæ comprehendit vicina elementa.* — Tertia causa erat Deus, de qua jam dictum est, et plura statim dicemus de quarta etiam, scilicet dæmone. Quinta ergo est aer continens, aut aliud simile vicinum elementum, de quo clarum est tunc non afficere phantasiam, quia neque immediate potest, ut per se constat, neque tunc movet sensus externos, quia supponuntur per somnum impediti. Solum ergo potest tunc corpus alterare, et ita non nisi remote et quasi per accidens causare somnia; quapropter ex somni qualitatem ad summum poterit conjectari, an corpus fuerit calidum, frigidum, humidum, etc. Quod vero illa dispositio corporis ex circumstante vel propinquo elemento venerit, non potest ex somnio cum probabilitate colligi, nisi forte aliunde constet, corpus de se non fuisse ita affectum; nam tunc potest cum probabilitate credi a medio, seu aere circumstante originem duxisse.

11. *Ultima causa, quæ est cælum.* — Sexta et ultima causa est cælum: creditur enim influere in phantasiam, quæ corporea est, et organis corporeis immersa, ac subinde posse in eam producere varias species imaginarias, etiam quando sensus exteriores ligati sunt somno, et ita posse esse causam somniorum. Sed non est intelligendum posse cælum directe et per se influere in phantasiam varias imaginarias species, sicut in materia corporali varias formas producit. Quia fieri non potest ut ad phantasiam ingrediantur novæ species imaginariæ, seu nova phantasmata, nisi per sensus externos, quia hæc est unica et naturalis via acquirendi species sensibiles in sensibus internis, scilicet, per externos. Et ideo impossibile est ut virtute cœli imprimatur phantasie species lucis aut coloris, quando sensus externus nunquam illas percepit, sicut dixit D. Thomas in simili, 1 p., q. 111, art. 3, in corpore, et ad 2. Unde (seclusa divina actione possibili) insomnia fieri non possunt, nisi excitando phantasmata præcedentia, quæ in memoria conservantur, et postea in somno moventur, vel ad simplices actiones, vel ad varias et quasi compositas apprehensiones, ex quibus varia somnia et monstra interdum consurgunt. Illa autem motio fit partim per alterationem organi phantasie, per quam alterationem magis disponitur ad usum talis phantasmatis quam alterius; partim et potissimum per agitationem spirituum animalium,

in quibus imagines earundem rerum sensatarum deferuntur, et applicantur phantasie, eamque ad operandum per similia phantasmata excitant. Quæ omnia ex philosophia constant. Cælum ergo non potest esse causa somniorum, imprimendo imagines vel phantasmata interno sensui, sed ad summum alterando per influentiam suam hoc vel illo modo humores corporis, et ipsosmet spiritus animales (corporei enim sunt, et influentiæ cœlesti subjacent), et ipsum cerebrum ac organum phantasie. Atque hinc fit, ut nec ex solo aspectu cœli et siderum colligi possit, quale fuerit somnium, neque ex sola qualitate somni cognosci possit, a qua cœli influentia processerit. Et ratio utriusque est, quia cælum non est immediata causa somni, unde non per se necessitat phantasiam ad hanc vel illam apprehensionem, sed solum mediis humoribus corporis, et potentiis, et organis quæ alterat et movet. Hæc autem alteratio non est semper ab eodem aspectu cœli, sed accommodatur materiæ, et dispositioni ejus; et ita varia est juxta varietatem humorum et temperamentis; ergo ad conjectandam causam cœlestem somni ex ipsomet somnio, oportet præcognoscere corporis somniantis dispositionem, qualitatem humorum, et copiam, et alia quæ difficillime cognoscuntur a nobis; ergo conjectatio hujus causæ est tenuissima, et vix ad probabilitatem pervenit. Præsertim quia ipsa virtus stellarum occulta nobis est; nam, licet de una vel altera observatum sit, an bilem flavam vel atram generet, aut sanguinem, tamen quælibet potest ab aliis occurrentibus impediri, et ita valde incerta redditur influentia, ut supra cap. 11 dictum est latius. Ita ergo hæc conjectatio causarum somniorum ex ipsismet somniis tantum, ut ex effectibus, incertissima est.

12. *Non posse ex somnio tanquam ex effectu cognosci alium effectum futurum.* — Hinc dico tertio, impossibile esse homini, ex somnio tanquam ex puro effectu cognoscere alium effectum futurum, vel naturalem cum certitudine, vel contingentem ad utrumlibet, vel liberum ullo modo. Hanc assertionem sumo ex Cajetano, art. 6, quam multis verbis satiusque obscuris ibi proponit. Declaratur autem prima pars; nam si ex somnio ut ex effectu posset cognosci alius effectus futurus, solum esset quia haberent connexionem in una causa communi, ut D. Thomas ibi dixit, nam alius modus cogitari non potest, ut sæpe dictum est; at illud medium valde incertum est,